

ПИТАННЯ ПРАГМАЛІНГВІСТИКИ І ЛІНГВОДИДАКТИКИ

DOI: 10.18524/2307–4558.2024.41.311213

УДК [811.581.11+811.161.2]-115/116.3'367.322

ЕРРЕРО БІКУС Поліна Альфредівна,

магістрантка Інституту іноземних мов Хунанського педагогічного університету, вул. Лушань, 36, район Юелу, м. Чанша, 410081, Китай; тел.: +86 19848044025; e-mail: erreropolly@gmail.com;
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3165-7916/>

ГАЙФІЄВ Едуард Артурович,

аспірант Інституту іноземних мов Хунанського педагогічного університету, вул. Лушань, 36, район Юелу, м. Чанша, 410081, Китай; тел.: +86 13272461031, e-mail: edik970601@gmail.com;
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2656-421X/>

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ РИТОРИЧНОГО ПИТАННЯ У КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. *Мета* пропонованої статті полягає в описі результатів зіставного дослідження основних конструкцій риторичного питання в китайській і українській мовах. Отже, *об'єктом* вивчення обрано різновиди риторичного питання в системах цих мов. *Предметом* дослідження є прагматичні особливості китайських і українських риторичних питань. У процесі роботи було застосовано *методи* синтаксичного, семантичного, трансформаційного, зіставного, когнітивного аналізу, описовий метод. У *результаті* проведеного аналізу риторичних питань у виступах Ма Юня (马云), творах Тараса Шевченка, Івана Франка, Олександра Довженка, Остапа Вишні, Василя Симоненка, Ліни Костенко було виявлено синтаксичні конструкції, які мають функції риторичних питань у цих мовах, досліджено специфіку інверсії, охарактеризовано особливості комунікативно-прагматичних функцій риторичних питань у зіставлених мовах. Основні *висновки* стосуються визначення прийомів прагматичної імплікації в риторичних питаннях різних конструкцій у китайській та українській мовах.

Ключові слова: риторичне питання, комунікативний, прагматичний, функція, китайська мова, українська мова, зіставлення.

Постановка проблеми. Помітне зростання інтересу до прагматичних аспектів мови в наукових дослідженнях відкриває широкі можливості для розгляду функцій риторичного питання у зіставлених неспоріднених мовних системах, як-от китайська й українська. Риторичні питання відіграють важливу роль у комунікації, сприяючи формуванню й регулюванню діалогічної взаємодії між учасниками спілкування. Однак у зіставленні риторично-питальної лінгвопрагматики китайської та української мов виявляються структурні та семантичні розбіжності конструкцій, які мають функційне навантаження щодо передачі таких відношень. Це потребує досконалого вивчення з метою вдосконалення перекладацьких правил і програм онлайн перекладу з китайської на українську та з української на китайську мови.

Зв'язок із суміжними дослідженнями. У своєму дослідженні ми виокремлюємо прийоми прагматичного впливу риторичного питання на реципієнта та їхні прагматичні й комунікативні функції роблячи це на прикладах із промов та уривках з літератури. У роботі ми послуговувалися концепціями та зауваженнями, що були висунуті авторитетними вченими та дослідниками прагматики риторичних питань: О. М. Базан, Н. О. Бігуною, Л. Р. Безуглою, О. А. Скородумовою, Є. М. Степановим, К. О. Юрковою, Viviane Alleton, Лю Юехуа [напр.: 1–3; 8–9; 12–15], деякими іншими.

Формулювання завдань. Мета цієї роботи полягає в описі результатів зіставного дослідження основних конструкцій риторичного питання в китайській і українській мовах. Її завданнями є виявлення та вивчення конструкції, що можуть оформлювати риторичне питання в китайській мові у зіставленні з українською; характеристика комунікативно-прагматичних функцій риторичного питання в обох мовах; дослідження особливостей інверсивного порядку слів, притаманного китайським і українським риторичним питанням; визначення прийомів прагматичної імплікації в таких конструкціях. Отже, об'єктом вивчення обрано 7 різновидів риторичного питання в системах неспоріднених китайської та української мов; як предмет дослідження визначено прагматичні особливості китайських і українських риторичних питань. У процесі роботи застосовані методи синтаксичного, семантичного, трансформаційного, зіставного, когнітивного аналізу, описовий метод у лінгвістиці.

Матеріалом дослідження слугували тексти творів Джека Ма (马云), Тараса Шевченка, Івана Франка, Олександра Довженка, Остапа Вишні, Василя Симоненка, Ліни Костенко [4–7; 10–11].

Виклад основного матеріалу. Кожна мова має певні конкретні форми здійснення запитань. Доволі поширеним явищем є те, що питальні за формою речення не завжди використовують у комунікації у своїй основній питальній функції. Залежно від ситуації, їх можуть використовувати як розповідні зі стверджувальною функцією або спонукальні з функціями вимоги, наказу, прохання. Питальні речення можуть навіть перетворюватися в ідіоматичні вирази на кшталт англійського *How do you do?* Це питання за формою, по суті, не вимагає відповіді [12, с. 279]. Для більшості лінгвістів термін «риторичне питання» позначає особливу синтаксичну конструкцію, сутність якої полягає в переосмисленні граматичного значення питальної форми. Тобто, риторичне питання має одночасно диференційні ознаки питальних (зовнішня питальна форма) і розповідних (значення повідомлення) [1, с. 84].

Відтак, риторичне питання буває питанням зі стверджувальним значенням, що застосовується для примусу слухача підтвердити щось або засумніватися в очевидній для нього істині або якомусь факті, досягаючи таким чином стверджувального ефекту [15, с. 794]. У таких ситуаціях функція риторичного питання — привернути увагу, посилити враження, підвищити емоційний тон. Відповідь уже підказана в ньому, бо риторичне питання підштовхує реципієнта до роздуму чи переживання, примушуючи лише зробити висновок, але не відповідати. Крім того, ця фігура мовлення є засобом, який підсилює інтерес до мовлення, закликає до сприйняття того, про що йдеться в мовленні [1, с. 85]. Риторичне питання вважають інструментом софістів, юристів, політичних діячів: це чудовий прийом у мистецтві публічних виступів. Цей феномен не є проблемою лише граматики, бо, попри наявні методи ідентифікації деяких речень як риторичних, немає універсального способу виокремити їх. Фахівці в галузі лінгвопрагматики вважають, що риторичні питання є контекстним явищем, бо вони виникають через вплив контексту на значення речення. Тим не менш, є спроби виявити і дослідити специфічну модальність цих речень [12, с. 282].

У китайській мові риторичне речення називають 反问句 [fǎn wèn jù]. Цей термін міг виникнути як калька терміна «риторичне питання» або самостійно, не будучи запозиченням з європейських граматики. Тим не менш, у китайській мові термін 反问句 має свою семантичну специфіку, трохи інший відтінок, бо зв'язаний із поняттям авторитетності мовця. Так, китайські дослідники, говорячи про 反问句, зазвичай, наголошують на «критикувальному відтінку» таких речень [12, с. 285]. У подальшому викладі вживатимемо термін «риторичне питання» для опису цього явища як щодо українського, так і китайського мовознавства, маючи на увазі цю особливість.

Як стверджує Вів'єн Аллетон, в китайській мові риторичні питання набагато частіше мають номінативні ознаки, що допомагають класифікувати їх як риторичні, ніж, наприклад, в англійській [12, с. 283]. Тим не менш, риторичність, незалежно від наявності цих ознак, завжди супроводжують специфічні контекстні умови. Отже, найдоцільніше проводити дослідження на основі речень, включених у мовленнєвий акт, у певний контекст. Так можна не лише визначити речення як риторичне, а також розкрити його мету, визначивши основні комунікативні особливості цього феномену.

Риторичні питання широко використовують у рекламних текстах, художній літературі, публіцистиці та живому мовленні. З позицій комунікативно-прагматичного підходу, риторичне питання постає як конструкція, що впливає на почуття та думки адресата. Риторичне питання є ефективною фігурою діалогізації монологічного мовлення, що зумовлює смислове та емоційне виокремлення його семантичних центрів, формує емоційно-оцінні відносини адресата із предметом мовлення, інтенсифікує перлокутивний ефект. А перлокутивний ефект впливає на успішність спілкування, у якому адресант прагне вирішити поставлені ним комунікативні завдання й отримати прогнозований вплив на адресата [8, с. 87].

Зробимо спробу класифікувати у риторичних реченнях **прийоми прагматичного впливу** на перлокутивний аспект монологічного мовленнєвого акту, припускаючи, що кожен прийом передбачає певну прагматичну ціль. Розглянемо декілька прикладів із виступів Ма Юня — засновника та голови ради директорів компанії Alibaba Group.

Прийом ілюкції іронічної конотації.

(1) 还有那句废话也要提一下, 生命在于运动, 你见过哪个运动员长寿了? [Hái yǒu nà jù fèihuà yě yào tí yíxià, shēngmìng zàiyú yùndòng, nǐ jiànguò nǎge yùndòngyuán chángshòule?] = *Ось що ще потрібно додати: «життя у русі», але де ви бачили спортсмена, який жив би довго?* [13]. У цій промові Ма Юнь говорить про лінь як про фактор, що рухає прогрес. Він ставить це питання, щоб примусити слухача засумніватися у відомій усім приказці і показати, що робота з максимальною віддачею ніколи не дає потрібних результатів. У цьому реченні немає номінативних ознак риторичності, проте можна зрозуміти інтонацію завдяки контексту: мовець наводить приказку, і одразу ж протиставляє їй свою думку у вигляді питання. Його прагматична мета — примусити слухача засумніватися у відомій усім істині.

(2) 世界上最长寿的人还不是那些连肉都懒的吃的和尚? [Shìjiè shàng zuì chángshòu de rén hái bùshì nàxiē lián ròu dōu lǎn de chī de héshàng?] = *А чи не монахи, які навіть лінуються їсти м'ясо, живуть найдовше на світі?* [13]. Уже після почутого речення, можна зрозуміти, що головною ме-

тою мовця є не просто заперечення відомих фактів, а ще й їх перекручення, бо виставляючи монахів «лінивими», він імплікує у свій мовленнєвий акт відтінок насмішки. Він говорить серйозно, проте наводить несерйозні приклади. І приклад із спортсменами, і приклад із монахами мають конотацію іронії, проте створюють цілком серйозний ефект: реципієнт розуміє, що лінь і справді є настільки ж важливою, як і робота.

Цей прийом досить складно пояснити: розглядаючи кожне речення без контексту, не можна погодитися, що життя не у русі, а монахи не їдять м'ясо лише через лінь. Така гра із загальновідомими фактами і риторичною інтонацією створює особливий ефект впливу на слухача, і замість відторгнення викликає довіру до поданої інформації.

Прийом псевдопорівняння з об'єктивацією одного порівнюваного.

Іншою метою використання імпліцитного значення за допомогою риторичного питання може бути виокремлення одного порівнюваного. Так мовець пропонує реципієнту порівняти декілька явищ або об'єктів і, водночас, за допомогою риторичної інтонації об'єктивує підтекст, що підкреслює лише одне порівнюване.

(3) 世界上最长寿的动物叫乌龟, 他们一辈子几乎不怎么动, 就趴在那里, 结果能活一千年。他们懒的走, 但和勤劳好动的兔子赛跑, 谁赢了? [Shìjiè shàng zuì chángshòu de dòngwù jiào wūguī, tāmen yǐbèizi jīhū bù zě me dòng, jiù pā zài nàlǐ, jiéguǒ néng huó yīqiān nián. Tāmen lǎn de zǒu, dàn hé qín láo hǎo dòng de tùzǐ sàipǎo, shéi yíng le?] = *Черепашки — найбільші довгожителі на світі, вони майже не рухаються все життя, просто лежать отам, і, як наслідок, можуть жити тисячу років. Їм лінь ходити, та хто перемаже, якщо вони позмагаються з невтомними і прудкими зайцями?* [13]. Ми не дарма наводимо риторичне питання разом із попереднім реченням — воно, до речі, і формує риторичну інтонацію наступного. Без контексту на це питання хотілося б відповісти: «Звичайно, перемаже заєць, бо швидша тварина швидше добіжить до фінішу». Але мовець знову грає із образами, і тепер між рядками прочитуємо відповідь на питання: очевидно, що черепаха у вииграші, бо вона живе довше, а заєць швидко пробігає повз своє життя. Автор виділяє потрібну йому відповідь ще до поставленого питання, не вимовляючи її прямо. Через це формується риторична інтонація. Тож прагматична ціль цього імпліцитного мовленнєвого акту: ознайомивши реципієнта з додатковими умовами, у виборі між двома явищами виокремити те, яке за цих умов буде вигідним для мовця.

Прийом унаявлення причинно-наслідкових зв'язків.

Такий прийом постановки риторичного питання має на меті ствердження причинно-наслідкового зв'язку між кількома фактами. Ставлячи питання, мовець примушує реципієнта установити зв'язок між двома фактами, таким чином підтверджуючи свої доводи.

(4) 回到我们的工作中, 看看你公司里每天最早来最晚走, 一天像发条一样忙个不停的人, 他不是工资最低的? [Huí dào wǒmen de gōngzuò zhōng, kàn kàn nǐ gōngsī lǐ měitiān zuì zǎo lái zuì wǎn zǒu, yītiān xiàng fā tiáo yīyàng máng gè bù tíng de rén, tā shì bùshì gōngzī zuì dī de?] = *Повертаючись до нашої роботи, погляньте на того, хто найраніше приходить в офіс і найпізніше йде, хто наче зведена пружина безперервно в роботі, чи не в нього найнижча зарплата?* [13]. У цьому реченні використана структура «є/не є», яка у звичайному запитанні вимагає відповіді «так» чи «ні», але у риторичному питанні вона підтверджує попередні факти. У цьому випадку вона відіграє роль зв'язки між двома фактами: «він безперервно в роботі», так «чи не в нього найнижча зарплата»? Ма Юнь схиляє нас до того, що найнижча зарплата у нього саме тому, що він найбільше на себе бере. Мовець просить слухача звернути увагу на своє оточення і підтвердити цей факт, але насправді навіть не виражає сумніву у правильності свого твердження. Тож прагматичною метою такого речення є змушення реципієнта повірити у правдивість факту за допомогою побудови причинно-наслідкового зв'язку і апелювання до його особистого досвіду.

Аналогічним є і наступне речення:

(5) 那个每天游手好闲, 没事就发呆的家伙, 是不是工资最高, 据说还有不少公司的股票呢! [Nàgè měitiān yóushǒuhào xián, méishì jiù fādāi de jiāhuo, shì bùshì gōngzī zuì gāo, jùshuō hái yǒu bù shǎo gōngsī de gǔpiào ne!] = *А в тих, хто щодня ледарює, отих хлопців, які щодня тільки сидять склавши руки, чи не у них найвищі зарплати, та ще й, кажуть, немала пайка від компанії?* [13]. Тут теж використана конструкція «є/не є», і мета цього речення аналогічна: переконати реципієнта, що у двох фактів є цілком прямий зв'язок: ті, хто сидять склавши руки, мають найвищі зарплати. Такий метод, на нашу думку, дієвий саме у негативному контексті, коли прагматичною метою є переконання реципієнта у зв'язку негативного результату із деякою подією.

(6) 在教书的过程中我得到了很多东西, 我爱教书。但是我想到中国经济的高速发展, 在20年以后, 我马云是否还能继续站在讲台上教书? [Zài jiāoshū de guòchéng zhōng wǒ dédào le hěnduō dōngxī, wǒ ài jiāoshū. Dànshì wǒ xiǎngdào Zhōngguó jīngjì de gāosù fāzhǎn, zài 20 nián yǐhòu, wǒ mǎyún shìfǒu hái néng jìxù zhàn zài jiǎngtái shàng jiāoshū?] = *У процесі викладання я знайшов багато речей, які мені подобається викладати. Але я думаю про бурхливий розвиток економіки Китаю: через 20 років, чи можу я, Ма Юнь, і далі продовжувати стояти за викладацькою кафедрою?* [13] / У цьому реченні використано прислівник 是否, речення взяте з іншої промови, і, тим не менш, у ньому використано той самий прийом, що і в двох попередніх реченнях. Мовець наводить причину: пройшло 20 років. Наслідком є те, що він більше не може викладати. Це речення також

не виражає сумніву саме через свій контекст — імпліцитний смисл зумовлений попереднім реченням про те, що Китай швидко розвивається.

Прийом надання репліці псевдонеупевненості.

Риторичні питання із конотацією псевдонеупевненості найчастіше використовують в усному мовленні. Мовець ніби уточнює, чи правий він у тому, про що говорить, хоча насправді таким чином це стверджує. Напр.:

(7) 我父亲是一个很普通的职工，但他对于文艺很爱好，一路努力，后来做了浙江省曲艺家协会主席，别人说他是高干，我都不知道他是高干，他不就是一个戏曲爱好者吗？ [Wǒ fùqīn shì yīgè hěn pǔtōng de zhígōng, dàn tā duìyú wényì hěn àihào, yìlù nǔlì, hòulái zuòle zhèjiāng shěng qǔyì jiā xiéhuì zhǔxí, biérén shuō tā shì gāo gàn, wǒ dōu bù zhīdào tā shì gāo gàn, tā bù jiùshì yīgè xìqǔ àihào zhě ma?] = *Мій батько — звичайний робітник, але дуже цікавиться літературою та мистецтвом, він постійно працював, а пізніше став головою театральної спілки провінції Чжецзян, і всі тепер казали, що він високопоставлений. Не знаю, чи він дійсно тепер високопоставлений, але хіба ж він не звичайний любитель драми?* [16]. У цьому прикладі риторичним питанням є остання частина речення, яка без контексту втратила б своє значення. Отже, на відміну від прикладу (1), речення не має відтінку насмішки. І без цього відтінку риторична інтонація створює зовсім інший ефект. Якщо речення з конотацією насмішки примушує засумніватися в загальновідомому факті, то у реченні без неї імплікована неупевненість самого мовця. Таким чином, попри своє твердження, залишається враження, що мовець сумнівається у сказаному.

Враховуючи той факт, що риторичне речення завжди перебуває під впливом контексту, його прагматичні цілі дуже сильно варіюються, тому не виключено, що запропогована нами класифікація є неповною.

Виокремлення описаних чотирьох прийомів прагматичного впливу, що надають структурі питального речення смисл риторичного питання, здійснено, як зазначалося вище, за ознакою прагматичної цілі. Які ж **функції** притаманні риторичним питанням?

Перша функція, яку можна вважати очевидною — це **асертивна** [1]. Мовець за допомогою риторичного питання висуває твердження, приймаючи на себе зобов'язання відповідати за правдивість свого висловлювання. Асертивну функцію виконує наведений приклад (7), де твердження має імпліковану неупевненість. Речення містить твердження, підкріплене відповідальністю мовця. Асертивна функція може вважатися найпоширенішою для такого типу речень, бо саме асертивність — імплікацію твердження — вважають ознакою риторичного питання.

Риторичні питання можуть виконувати й інші прагматичні функції. Так, риторичне питання часто виконує **експресивну** функцію. Перлокутивна ціль мовця в цій ситуації — вплив на почуття адресата. Так, приклади (4) та (5) мають на меті викликати у реципієнта відчуття невдоволення, обурення, докору, але вони все ж залишаються асертивами. Такі асертиви називають оцінними, вони наближені до експресивів. Мовець доносить інформацію, яка, на його думку, адресатові вже відома. Відбувається суб'єктивне нівелювання асертивності. Однак риторичне інтонування надає реченню експресивності. Через це мовець досягає прагматичної цілі: примушує реципієнта погодитися з позицією мовця, проєктуючи ситуацію на себе самого, вплинути на певне ставлення реципієнта до отриманої інформації.

Утім, приклад (6) можна віднести до **оцінних асертивів**, бо мовець наголошує на причинно-наслідковому зв'язку двох фактів, але не намагається вплинути на емоцію адресата, а лише доносить власну точку зору стосовно результату. Цей мовленнєвий акт теж емоційно забарвлений, проте мовець не має намагання нав'язати цю емоцію реципієнтові. Експресиви та оцінні асертиви є дуже схожими через імплікацію емоцій, але розмежовуються за ознакою того, який ефект вони справляють на реципієнта.

Є також **описові асертиви**, метою яких є ствердження або заперечення фактів без додаткової оцінки мовця. Такими є приклади (1) і (2). Риторична інтонація створює іронічний відтінок цих висловлювань, але їхня функція залишається незмінною: вони заперечують відомі всім істини без додаткової оцінки. У цьому випадку імпліковану іронію можна вважати не функційним наслідком, а прагматичним прийомом. Унаслідок цього маємо риторичне питання з імплікованою асертивністю без емоційної перлокуції.

Крім асертивної та експресивної, риторичні питання можуть виконувати **директивну функцію**. Приклад (3) можна віднести до директивів, бо мовець ніби-то надає реципієнтові вибір, тим самим схилаючи його до правильного вчинку, отже, безпосередньо впливає на нього, примушуючи зробити потрібний мовцеві вибір. Директивність у цьому реченні є прихованою. Є речення з більш явно вираженою директивною функцією, які вимовляємо з інтонацією вимоги.

Є підстави вважати, що у розмовному мовленні риторичні питання можуть виконувати також **комісивну функцію** — виражати зобов'язаність мовця виконати певні дії в майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки. Стосовно цієї функції ми поки що не виявили зразків її реалізації в китайському мовленні.

В українській мові, як і в китайській, риторичні питання виконують важливі прагматичні функції, підсилюючи емоційний вплив на читача, акцентуючи увагу на ключових моментах мовлення та

сприяючи глибшому осмисленню теми. Розглянемо ці функції на прикладах із українських художніх текстів.

Функція вираження емоцій та підсилення драматичного ефекту. Часто ця функція риторичного питання корелює з **функцією викриття соціальної несправедливості**. У поемі Тараса Шевченка «Кавказ» риторичні питання свідчать про обурення та протест автора проти соціальної несправедливості, проти гноблення народу владою та поміщиками. Так, риторичне питання *Чи буде правда між людьми?* [11] виражає відсутність справедливості та ставить під сумнів можливість її досягнення.

Функція заклику до роздумів і філософського осмислення дійсності притаманна багатьом українським авторам, серед яких Ліна Костенко. Авторка часто використовує риторичні питання для стимулювання роздумів над важливими морально-етичними проблемами. Наприклад, у віршованому історичному романі «Маруся Чурай» риторичне питання *Чи ж я не варта, щоб мене любили?* [6] підкреслює внутрішні переживання героїні, змушуючи читача задуматися про цінність людських почуттів і відданості.

Функція передачі риторичним питанням **конотацій іронії та сарказму** властива письменникам, які відомі публіцистичністю та філософічністю своїх художніх творів і сміливо висловлюють свою позицію щодо руйнівних подій у суспільстві, в житті людини тощо. Так, Іван Франко у філософській ліро-епічній поемі «Мойсей» використовує деякі риторичні питання для висловлення іронії та сарказму, підкреслюючи абсурдність певних ситуацій: *Чи ж діждемося Вашингтона з новим і праведним законом?* [10]. Автор не вірить наївним сподіванням на прихід рятівника, підкреслюючи складність досягнення справжньої свободи. У «Мисливських умішках» Остапа Вишні вжито іронічне риторичне питання *Хіба це не чудо?* [4] як саркастичний коментар про абсурдність «дивовижних» ситуацій, якими хваляться мисливці або про які чули від інших.

Функція підсилення патріотичних почуттів лунає в риторичних питаннях творів, які описують події, у яких вирішувалася доля української нації та поставали проблеми виживання її народу, культури, державності. *Чи буде жити Україна?* [5] — найяскравіше з риторичних питань, яке виконує функцію підсилення патріотичних почуттів у повісті Олександра Довженка «Україна в огні». Це питання підкреслює драматичність ситуації та закликає до боротьби за виживання української нації. *Чи буде жити народ, що забув своїх предків?* [7] — Це риторичне питання у вірші Василя Симоненка «Лебеді материнства» акцентує увагу читача на важливості збереження історичної пам'яті та культурної спадщини народу.

Зіставний аналіз функціонування риторичних питань у китайській та російській мовах свідчить про наявність як спільних, так і відмінних рис. Використовуючи риторичні питання, автор створює емоційно насичений текст, який спонукає до осмислення важливих соціальних і особистісних проблем життя.

Серед **спільних прагматичних функцій** українських і китайських риторичних питань ми виокремлюємо, по-перше, **експресивну функцію**, яка найяскравіше відбиває різноманітні емоції мовця, його бажання, експресію дії, підсилює драматизм певної ситуації тощо. Наприклад, українське *Хіба це не прекрасно?* і китайське *这不是很好吗?* (Zhè bùshì hěn hǎo ma?) використовують для підкреслення позитивного емоційного сприйняття чогось. По-друге, спільною є **функція стимулювання філософського осмислення буття, інших роздумів і міркувань**. Порівняймо: українське *Хіба це можливо?* і китайське *这怎么可能?* (Zhè zěnmé kěnéng? — буквально: Як це можливо?) часто використовують із метою залучення реципієнта до роздумів.

Відмінності у функціонуванні українських і китайських риторичних питань зумовлені, по-перше, **розбіжностями культурних контекстів**. Так, в українській мовленнєвій культурі риторичні питання, здебільшого, мають потужну національно-історичну конотацію. Наприклад: *Чи можна бути байдужим до рідної землі?* У китайській же мовленнєвій культурі риторичні питання в багатьох ситуаціях мають конфуціанське коріння і пов'язані з колективними цінностями. Наприклад: *我们不是一个民族吗?* (Wǒmen bùshì yí gè mínzú ma? — буквально: [Хіба] не єдиний ми народ?) Акцент зроблено на єдності та спільності. По-друге, відмінності можуть зумовлюватися **стилістичними і/або граматичними особливостями мов**. Так, в українській мові риторичні питання часто включають частки *ж, чи, хіба, невже*, які вказують на підсилену експресивність питання. У китайській мові риторичні питання являють собою особливі граматичні конструкції з частками *吗 (ma), 呢 (ne), 不是 (bùshì)*, які підсилюють емоційний і риторичний ефект.

Висновки. Зіставний функційно-прагматичний аналіз китайських і українських риторичних питань засвідчив, що в китайській та українській мовах риторичні питання мають широкий спектр функцій, доступний розповідному реченню. Усі ці функції та прийоми їх реалізації в мовленні дають змогу риторичному питанню бути гнучким інструментом комунікації та прагматичного впливу на реципієнта. Риторичне питання є ефективним для діалогізації монологічного мовлення, завжди набуває риторичної інтонації в контексті і слугує для підсилення перлокутивного ефекту мовлення. Загальні функції українських і китайських риторичних питань: асертивна оцінна, асертивна описова, експресивна, директивна та комісивна. Прагматичні функції є ситуативно зумовленими. Серед спільних функцій ми виокремлюємо експресивну функцію та функцію стимулювання філософського осмислення буття, будь-яких інших роздумів, міркувань. Відмінності ж у функціонуванні українських

і китайських риторичних питань зумовлено, передусім, розбіжностями культурних контекстів, стилістичними і/або граматичними особливостями мов. Отже, вони є **перспективними** у нашому подальшому дослідженні в межах зіставної лінгвокультурології, стилістики та граматики. У процесі аналізу виявлено також, що функції риторичних речень і прийоми їх прагматичного впливу на реципієнта (а саме прийоми іллокуції іронічної конотації, надання репліці псевдоневпевненості, псевдопорівняння з об'єктивізацією одного порівнюваного, а також прийом унааявлення причинно-наслідкових зв'язків) дають змогу мовцеві досягати своїх прагматичних цілей. Кореляція вищезазначених функцій і прийомів надає можливість імплікувати у мовленнєві акти широкий спектр перлокутивних ефектів, наголошуючи на комунікативно значущих центрах.

Література

1. Базан О. М. Риторичне питання: логічний чи лінгвістичний феномен? *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. праць. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2013. Вип. 43 (1). С. 80–88.
2. Безугла Л. Р. Перлокуція в дискурсі (на матеріалі німецького діалогічного дискурсу). *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* / за ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. С. 118–144.
3. Бігунова Н. О. Іллокутивні цілі та перлокутивний ефект мовленнєвого акту схвалення (на матеріалі англомовного літературного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. Одеса, 2019. № 38. Т. 2. С. 55–59. ISSN 2409–1154. URL : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_2/16.pdf/ (дата звернення: 25.03.2024).
4. Вишня О. Мисливські усмішки. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1958. 233 с.
5. Довженко О. Кіноповісті. Оповідання. Київ : Наукова думка, 1986. 712 с.
6. Костенко Л. Маруся Чурай : історичний роман у віршах. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019. 233 с.
7. Симоненко В. Лебеді материнства. Київ : Молодь, 1981. 345 с.
8. Скородумова О. А. Риторичне запитання-реакція як засіб вираження емоцій (на матеріалі англомовних художніх текстів). // *Вісник Челябінського державного університету*, 2009. Вип. 38. С. 137–139.
9. Степанов Є. М. Українські запозичення в лексиці та фразеології російського мовлення Одеси. *Одеський лінгвістичний вісник* : наук.-практ. журнал. Одеса : НУ ОЮА, 2015. Вип. 6. Т. 1. С. 99–104.
10. Франко І. Мойсей. Дрогобич : Коло, 2005.
11. Шевченко Т. Г. Кавказ. *Повне зібрання творів* : у 12 т. Київ : Наук. думка, 2001. Т. 1. С. 343–347.
12. Юркова К. О. Комунікативно-прагматичні властивості риторичних питань в англомовному віршованому мовленні. *Studia Philologica*. Київ, 2014. Вип. 3. С. 85–92.
13. Alleton V. (艾乐桐). The so-called 'Rhetorical interrogation' in mandarin Chinese (关于现代汉语的反问句). *Journal of Chinese Linguistics*. 1988. Vol. 16. No. 2. P. 278–297.
14. Bigunova N., Shaoxiong C., Stepanov I. Positive evaluative speech acts from the perspective of sincerity criterion. *XLinguae: European scientific language Journal*. Slovak Republic, 2020. Vol. 13. Issue 2. P. 197–215. DOI : 10.18355/XL.2020.13.02.17.
15. 刘月华等著. 实用现代汉语语法. 增订本. 北京商务印书馆, 2001. 1005 页.
16. 马云. 励志演讲稿. URL: <https://yuedu.mipang.com/lizhi/yanjiang/mayun/>

References

1. Bazan, O. M. (2013), "Rhetorical question : logical or linguistic phenomenon?", *Language and conceptual world-views* ["Rytorychne pytannya : lohichnyy chy lnhvistychnyy fenomen?", *Movni i kontseptualni kartyny svitu* : zb. nauk. prats], Issue 43 (1), pp. 80–88.
2. Bezuhla, L. R. (2005), "Perlocution in Discourse (Based on the German Dialogical Discourse)", *Discourse as a cognitive-communicative phenomenon* ["Perlokutsiya v dyskursi (na materiali nimetskoho dialohichnoho dyskursu)", *Dyskurs yak kognityvno-komunikatyvnyy fenomen*], I. S. Shevchenko (ed.), Constanta Publishing House, Kharkiv, pp. 118–144.
3. Bigunova, N. (2019), "The illocutionary aims and perlocutionary effect of approval speech act (on the samples from English literary discourse)", *International Humanitarian University Herald, Philology* ["Ilokutyvni tsili ta perlokutyvnyy efekt movlennievoho aktu skhvalennya (na materiali anhlomovnoho literaturnoho dyskursu)", *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Filolohiya*], *Odesa, No. 38, vol. 2, pp. 55–59*. ISSN 2409–1154. Available at : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_2/16.pdf/ (Accessed on 25.03.2024).
4. Vyshnya, O. (1958), *Hunting smiles* [*Myslyvski usmishky*], State Publishing House of Fiction Literature, Kyiv, 233 p.
5. Dovzhenko, O. (1986), *Film stories. Stories* [*Kinopovisti. Opovidannya*], Naukova Dumka Publishing House, Kyiv, 712 p.
6. Kostenko, L. (2019), *Marusya Churay* : a historical novel in verse [*Marusya Churay*], A-BA-BA-HA-LA-MA-HA Publishing House, Kyiv, 233 p.
7. Symonenko, V. (1981), *Swans of Motherhood* [*Lebedi materynstva*], Molod Publishing House, Kyiv, 345 p.
8. Skorodumova, E. A. (2009), "Rhetorical question-reaction as a means of expressing emotions (on the material of English-language artistic texts)", *Bulletin of Chelyabinsk State University* ["Rytorychne zapytannya-reaktsiya yak zasib vyrazhennya emotsiy (na materiali anhlomovnykh khudozhnikh tekstiv)", *Visnyk Chelyabinskoho derzhavnoho universytetu*], Issue 38, pp. 137–139.
9. Stepanov, Ie. N. (2015), "Ukrainian borrowings in the vocabulary and phraseology of the Russian speech of Odesa", *Odesa Linguistic Journal* ["Ukrayinski zapozychennia v leksytsi ta frazeolohiyi rosiyskoho movlennia Odesy", *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk* : nauk.-prakt. zhurnal], National University "Odesa Law Academy", Odesa, no. 6, vol. 1, pp. 99–104.
10. Franko, I. (2005), *Moses* [*Moysey*], Kolo Publishing House, Drohobych.

11. Shevchenko, T. H. (2001), “Caucasus”, *Complete Collection of Works* : in 12 vols [“Kavkaz”, *Povne zibrannya tvoriv* : u 12 t.], Naukova Dumka Publishing House, Kyiv, Vol. 1, pp. 343–347.
12. Yurkova, K. O. (2014), “Communicative-pragmatic properties of rhetorical questions in English poetic discourse”, *Studia Philologica* [“Komunikatyvno-prahmatychni vlastyvoli rytorychnykh pytan v anhlovnomu virshovanomu movlenni”, *Studia Philologica*], Kyiv, Issue 3, pp. 85–92.
13. Alleton, V. (1988), “The so-called ‘Rhetorical interrogation’ in Mandarin Chinese”, *Journal of Chinese Linguistics*, No. 16 (2), pp. 278–297.
14. Bigunova, N., Shaoxiong, Chen, Stepanov, Ie. (2020), “Positive evaluative speech acts from the perspective of sincerity criterion”, *XLinguae: European scientific language Journal*, Slovak Republic, Vol. 13, Issue 2, pp. 197–215. DOI : 10.18355/XL.2020.13.02.17, ISSN 1337–8384, ISSN 2453–711X.
15. Liú, Yuèhuá et al. (2001), *Practical Modern Chinese Grammar*, Revised Edition [*Shíyòng xiàndài hànyǔ yǔfǎ, Zēngdìng běn*], Beijing Commercial Press, Beijing, 1005 p.
16. Mǎ, Yún. (n.d.), *Inspirational Speeches* [*Lìzhì yǎnjiǎng gǎo*], available at : <https://yuedu.mipang.com/lizhi/yan-jiang/mayun/>

Polina A. ERRERO BIKUS,

Master of the Institute of Foreign Languages, Hunan Normal University; 36 Lushan Road, Yuelu District, Changsha, 410081, China; tel.: +86 19848044025; e-mail:erreropolly@gmail.com;
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3165-7916/>

Eduard A. GAIFIEV,

Ph.D. student of the Institute of Foreign Languages, Hunan Normal University; 36 Lushan Road, Yuelu District, Changsha, 410081, China; tel: +86 13272461031; e-mail: edik970601@gmail.com;
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2656-421X/>

PRAGMATIC FUNCTIONS OF THE RHETORICAL QUESTION IN THE CHINESE AND UKRAINIAN LANGUAGES

Summary. The *purpose* of the proposed study is to determine the pragmatic function of the rhetorical question, as well as to consider the main constructions that can form a rhetorical question; to study the features of inversion inherent in rhetorical questions; to study the methods of pragmatic implication in rhetorical questions; to characterize the communicative and pragmatic functions of a rhetorical question. The *object* of study of this paper is a rhetorical question. The *subject* of the study is the pragmatic features of the rhetorical question in Chinese and Ukrainian. The *results* of the analysis make it possible to *conclude* that having studied the pragmatic functions of the rhetorical question, as well as having considered the main constructions that can form a rhetorical question, we made a comparison on examples from the Chinese and Ukrainian languages, also studied the features of inversion inherent in rhetorical questions; studied the methods of pragmatic implication in rhetorical questions; characterized the communicative and pragmatic functions of the rhetorical question.

Key words: rhetorical question, communicative, pragmatical, functions, the Chinese language, the Ukrainian language, comparison.

Статтю отримано 8.04.2024 р.